

สัญลักษณ์ไทยพวน : การศึกษาอัตลักษณ์กลุ่มวัฒนธรรมไทยพวนในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทยเพื่อแนวทางในการออกแบบ

THAI-PHUAN SYMBOLS : STUDY OF IDENTITY OF THE THAI-PHUAN COMMUNITY IN THE CENTRAL REGION OF THAILAND FOR THE PURPOSES OF DETERMINING A DESIGN FRAMEWORK.

กิตติศักดิ์ เยาวนานนท์ / KITISAK YAOWANANON

นิสิตปริญญาเอก สาขาศิลปวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

DOCTORAL OF ARTS STUDENT MAJOR IN ARTS AND CULTURE/FACULTY OF FINE ARTS SRINAKHRINWIROT UNIVERSITY

พฤทธิ ศุภเศรษฐศิริ / PRIT SUPASETSIRI

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

FACULTY OF FINE ARTS SRINAKHRINWIROT UNIVERSITY

กิตติกรณ์ นพุดมพันธ์ / KITTIKORN NOPUDOMPHAN

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

FACULTY OF FINE ARTS SRINAKHRINWIROT UNIVERSITY

นพดล อินทร์จันทร์ / NOPPADOL INCHAN

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม วิทยาลัยนวัตกรรมสื่อสารสังคม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

COLLEGE OF SOCIAL COMMUNICATION INNOVATION SRINAKHRINWIROT UNIVERSITY

Received: September 27, 2019

Revised: November 19, 2019

Accepted: November 25, 2019

บทคัดย่อ

สัญลักษณ์ไทยพวน : การศึกษาอัตลักษณ์กลุ่มวัฒนธรรมไทยพวนในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทยเพื่อแนวทางในการออกแบบมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural identity) และวิเคราะห์การใช้องค์ประกอบทางศิลปะ (Elements of Visual Arts) จากอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural identity) ของกลุ่มวัฒนธรรมไทยพวนในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างสัญลักษณ์ (Symbols) ขององค์กรที่ดำเนินงานโดยกลุ่มวัฒนธรรมไทยพวนจำนวน 19 ชิ้น และวิเคราะห์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น 8 ประการได้แก่ 1) อาหาร 2) การแต่งกาย 3) ที่อยู่อาศัย 4) ประเพณี 5) ภาษาวรรณกรรมพื้นบ้าน และประวัติศาสตร์บอกเล่า 6) อาชีพ 7) ความเชื่อและพิธีกรรม 8) ศิลปะพื้นถิ่น ผลการศึกษาพบว่าการสื่อสารภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มวัฒนธรรมไทยพวนในรูปแบบสัญลักษณ์ มีการใช้องค์ประกอบทางศิลปะได้แก่ เส้น รูปร่าง รูปทรง สี ลวดลาย นิยมใช้เรื่องราวจากภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทการแต่งกาย และอาชีพมาออกแบบสัญลักษณ์มากที่สุด ในขณะที่มีการใช้รูปลักษณะธรรมชาติ (Organic Form) โดยนำเอาสิ่งที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อม มาลดทอนส่วนประกอบต่างๆด้วยการใช้องค์ประกอบทางศิลปะประเภท รูปร่าง รูปทรง เพื่อระบุถึงวัตถุหรือกิจกรรมที่เกิดขึ้น โดยมีรูปร่างของมนุษย์ เพศหญิงและเพศชายปรากฏในสัญลักษณ์มากที่สุด โครงสร้างรอบนอกของสัญลักษณ์เป็นรูปวงกลมเป็นส่วนใหญ่ ทำให้องค์ประกอบที่เกิดขึ้นในสัญลักษณ์รวมกันเป็นจุดเนื้อหา สร้างการจดจำจากการใช้สี ที่เป็นตัวแทนของสิ่งนั้น สามารถเชื่อมความทรงจำจากประสบการณ์ของมนุษย์ การใช้สีในหนึ่งสัญลักษณ์มีจำนวนตั้งแต่ 1-6 สี และมีการนำสัญลักษณ์ (Symbols)

มาเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์องค์กร(Corporate Identity) ดังนี้ 1)ชื่อ(Name) ปรากฏลักษณะของชื่อ ที่ประกอบด้วยข้อความซึ่งสามารถบ่งบอกถึงกลุ่มวัฒนธรรมไทยพวน จากองค์ประกอบต่างๆ ได้แก่ (1.1) ชื่อขององค์กร ที่มีการระบุคำ “ไทยพวน” เป็นส่วนหนึ่งของชื่อ (1.2) ถิ่นฐาน สถานที่ตั้ง การระบุสถานที่ตั้งเป็นส่วนหนึ่งของชื่อ (1.3) กิจกรรมขององค์กร การระบุกิจกรรมขององค์กรเป็นส่วนหนึ่งของชื่อ (1.4) ภาษาถิ่น การใช้ภาษาถิ่นเป็นชื่อ (1.5) ประเพณี การใช้ชื่อของประเพณีระบุเป็นชื่อ 2) เครื่องหมาย (Marks) ปรากฏลักษณะเครื่องหมายที่ประกอบด้วยองค์ประกอบของรูปร่างรูปทรงและตัวอักษร ได้แก่ (2.1) การใช้ตัวอักษรประกอบเป็นคำ หรือ ตัวย่อ (2.2) การผสมผสานระหว่างรูปร่างรูปทรงและตัวอักษร แบ่งออกเป็น การใช้รูปร่างรูปทรง โดยการจำลองรูปธรรมที่ปรากฏให้เห็นในท้องถิ่น ลดทอนองค์ประกอบเพื่อเป็นตัวแทนในการสื่อสารเรื่องราวด้วย รูปร่าง รูปทรงของสิ่งนั้น ได้แก่ รูปร่างรูปทรงของมนุษย์ที่บ่งบอกถึงเพศ รูปร่างของเครื่องแต่งกายที่บ่งบอกถึงอาชีพในท้องถิ่น รูปร่างที่มาจากศิลปะในท้องถิ่น รูปร่างที่บ่งบอกถึงวัตถุ อาหารในท้องถิ่น รูปร่างที่มาจากสถานที่ในท้องถิ่น และรูปร่างที่บ่งบอกถึงกิจกรรมในท้องถิ่น ประกอบกับตัวอักษรที่ระบุชื่อขององค์กร 3) ตัวอักษร (Typography) ปรากฏรูปแบบของตัวอักษรภาษาไทย ได้แก่ (3.1) ตัวอักษรที่ถูกออกแบบรูปร่างให้คล้ายคลึงกับตัวอักษรธรรมในภาษาพวน (3.2) ตัวอักษรที่ถูกออกแบบรูปร่างโดยใช้ต้นแบบมาจากสภาพแวดล้อมของพื้นที่ตั้ง (3.3) ตัวอักษรที่ถูกออกแบบรูปร่างโดยใช้ต้นแบบมาจากกิจกรรม (3.4) ตัวอักษรแบบมีหัวและไม่มีหัวในรูปแบบทั่วไป 4) สีอัตลักษณ์ (Color Signature) ปรากฏการใช้สีในสัญลักษณ์ตั้งแต่ หนึ่งสีขึ้นไป และมีรูปแบบของสีอัตลักษณ์ ได้แก่ (4.1) สีอัตลักษณ์จากสีต้นแบบของวัตถุ สภาพแวดล้อม หรือกิจกรรมประเพณี (4.2) สีอัตลักษณ์จากสีที่ถูกกำหนดขึ้นใหม่ให้เป็นสีสัญลักษณ์ขององค์กร 5) ข้อความประกอบ (Tag Line) ปรากฏการใช้ข้อความประกอบเพื่อแสดงถิ่นฐานขององค์กร 6) รูปแบบเพื่อสร้างอัตลักษณ์ (Signed Pattern) มีการปรับใช้เพื่อการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ ซึ่งโดยส่วนใหญ่ยังไม่สามารถสร้างอัตลักษณ์ร่วมได้ เป็นเพียงการใช้สัญลักษณ์นั้นซ้ำลงไปบนบรรจุภัณฑ์ ป้ายประชาสัมพันธ์เท่านั้น

คำสำคัญ : ไทยพวน, สัญลักษณ์, อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม, อัตลักษณ์องค์กร

ABSTRACT

Thai-Phuan Symbols: “Study of Identity of The Thai-Phuan Community in The Central Region of Thailand for The Purposes of Determining a Design Framework.”, aimed to study cultural identities of Thai - Phuan cultural groups and to analyze the elements of Visual arts they employed that showed their identities. These groups were in central provinces of Thailand.

According to the study of nineteen sample symbols of the organization operated by the Thai-Phuan cultural groups and analyzed with 8 local wisdoms: 1) food, 2) dresses, 3) housing, 4) tradition, 5) language, folklore and oral history, 6) jobs, 7) beliefs and rituals and 8) local arts, the result showed that these groups of people tended to communicate their local wisdom in symbols: drawing lines, shapes and forms, colors, designs and textures. It was best-known to use local legends with costumes and careers to design their symbols.

The reduced elements of organic forms of the objects in the areas were used and drawing lines were scarcely used. The use of shapes and forms, mostly human bodies, female shapes and male forms, were meant to identify objects and activities existed. The symbols mostly were in round shape, uniting all elements into one topic and the colors making them memorable and becoming representatives of their groups. it was noticeable that 2-6 colors were used in one symbol. The symbols were parts of corporate identities as follows. 1) Names, appearing in different aspects to identify the groups: (1.1) ‘Thai-Phuan’ as a part of the organizations’ names, (1.2) the regions of the groups as parts of the organizations’

names, (1.3) the activity of the organization as a part of the organizations' names, (1.4) their languages as part of the organizations' names, (1.5) the groups' customs as parts of the organizations' names

2) Marks, comprising of shapes, forms and letters: (2.1) using letters in words or as acronyms (2.2) the mix of shapes, forms and letters which adapting from shapes and forms of objects existing in the regions to illustrate stories. For example, human outlines represent gender. Costumes represent careers in the regions. Art items represent resources in the areas. Foods represent the locations of the regions. Shapes of items represent activities in the areas, together with letters that spell the names of the organization.

3) Typography, appeared in the form of Thai letters (3.1) Typography which was designed to be similar to Thai and Phuan letters (3.2) letters inspired by the surrounding location (3.3) letters inspired by the activities in the areas (3.4) letters with and without heads. 4) Colors, appearing in symbols with at least two colors (4.1) color signature inspired by original colors of local objects, surrounding or traditional activities (4.2) color signature as newly defined to be the symbolic color of the organization. 5) Tag line, appearing in information on location of the organization. 6) Signature patterns were adapted in order to communicate diversely, but the universal symbol could not be created yet. The symbols were merely reused on the packaging or promotion posters.

Keyword : Thai - Phuan, Symbols, Cultural Identity, Corporate Identity

บทนำ

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (cultural identity) คือ จุดร่วมของเอกลักษณ์หรือคุณลักษณะอันโดดเด่นของกลุ่มคนที่อยู่ในสังคม ประเทศไทยเป็นอีกประเทศหนึ่งที่มีถิ่นที่อยู่มากมีความหลากหลายของกลุ่มประชากรที่อาศัยอยู่ในประเทศ สิ่งหนึ่งที่ทำให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรม มาจากวิถีชีวิต ทศนคติ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี สภาพแวดล้อม ตลอดจนชาติพันธุ์ที่แตกต่างกัน ส่งผลถึงการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มวัฒนธรรม ให้ปรากฏในรูปแบบต่างๆ เพื่อสร้างความจดจำและสามารถจำแนกความหลากหลายของกลุ่มวัฒนธรรมเหล่านั้นได้

“พวน” (Phuen) เป็นคำเรียกกลุ่มวัฒนธรรมซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เมืองพวน แขวงเชียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้ชื่อว่า “เมืองพวน” เพราะถิ่นฐานตั้งอยู่ใกล้ภูเขาชื่อว่า “ภูพวน” และเรียกผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ว่า “คนพวน” ต่อมาเมื่อมีการอพยพ กวาดต้อนเข้ามาในประเทศไทยจึงเรียกตนเองว่า “ไทยพวน” หรือกลุ่มวัฒนธรรมไทยพวน (ประดิษฐ์ ศิลปบุตร. 2558 : 57)

กลุ่มวัฒนธรรมไทยพวน มีการอพยพและถูกกวาดต้อนจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เข้ามาในประเทศไทยหลายครั้ง ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีตอนปลาย สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก สมัยพระบาท

สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้คนพวนอยู่ร่วมกันในวิถีวัฒนธรรมไทย อาศัยกระจายตัวอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศไทยจำนวน 23 จังหวัด เมื่อมีการอพยพย้ายถิ่นฐาน อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเดิมเปรียบเสมือนเครื่องหมายในการแสดงออกถึงลักษณะเฉพาะของชาติพันธุ์ ปัจจุบันกลุ่มวัฒนธรรมไทยพวนในแต่ละจังหวัดยังคงสภาพสังคมเกษตรกรรม รักษาประเพณีตามชาติพันธุ์เป็นอย่างดี แต่บริบทของวัฒนธรรมใหม่ที่เกิดขึ้นในถิ่นฐานใหม่ ซึ่งต่างพิธีกรรมต่างความเชื่อ รวมถึง สภาพสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลง ส่งผลโดยตรงกับวิถีชีวิตของกลุ่มวัฒนธรรมไทยพวน

จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว การสื่อสารวัฒนธรรมในรูปแบบเดิมเพียงอย่างเดียวอาจไม่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของการสื่อสารในยุคปัจจุบัน ทำให้กลุ่มวัฒนธรรมไทยพวนต้องปรับตัวตามกระแสทางสังคม มีการรื้อฟื้นหรือผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (Cultural Reproduction) เพื่อสื่อสารอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้สอดคล้องตามบริบทของสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป มีการสื่อสารและสืบทอดเรื่องราวทางวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะของกลุ่มวัฒนธรรมไทยพวน ด้วยการใช้อัตลักษณ์องค์กร (corporate identity)

เนื่องจากรูปลักษณ์ของอัตลักษณ์องค์กรเป็นงานออกแบบเพื่อการเผยแพร่ มุ่งชักชวน เรียกร้องหรือเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ บริการและความคิดต่างๆ ซึ่งเป็นงานในลักษณะสิ่งพิมพ์ งานออกแบบหีบห่อ งานโฆษณา (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2545)

อัตลักษณ์องค์กรเป็นการสร้างอัตลักษณ์ทางภาพ (Visual Identity) เช่น โลโก้ สี ตัวอักษร บรรจุภัณฑ์ ป้ายสัญลักษณ์ สิ่งพิมพ์ โฆษณา ฯลฯ อัตลักษณ์ทางภาพที่ถูกออกแบบขึ้นนี้จะถูกสื่อสารไปยังคนจำนวนมาก (อาวิน อินทร์ซี่. 2559)

อัตลักษณ์องค์กร สามารถสร้างรับรู้ความหมาย และแปลความได้ทางสายตา จากการออกแบบด้วยองค์ประกอบทางศิลปะ (Elements of Visual Arts) ได้แก่ เส้น รูปร่าง รูปทรง สี ลวดลาย พื้นผิว ผ่านการจัดวางองค์ประกอบด้วยเทคนิคต่างๆ เพื่อสื่อความหมาย สร้างการจดจำ รับรู้เรื่องราว และโน้มน้าวจิตใจของกลุ่มเป้าหมายได้ องค์ประกอบทางศิลปะและการสื่อสารในรูปแบบอัตลักษณ์องค์กร จึงเป็นสิ่งสำคัญ สามารถสะท้อนเอกลักษณ์ของกลุ่มวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากปัจจัยดังกล่าวข้างต้น การศึกษาองค์ประกอบทางศิลปะ ได้แก่ เส้น รูปร่าง รูปทรง สี ลวดลาย พื้นผิว ในการออกแบบสัญลักษณ์ของกลุ่มวัฒนธรรมไทยพวน เพื่อศึกษาข้อมูลอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และใช้เป็นแนวทางในการออกแบบ เป็นการศึกษามิติทางศิลปะวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชน สามารถสะท้อนให้เห็นการต่อยอดจากการดำรงอยู่จากงานออกแบบเชิงวัฒนธรรมและเชิงพาณิชย์ สอดรับกับนโยบายภาครัฐในการขับเคลื่อนทุนทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของประเทศ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาข้อมูลอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural identity) และวิเคราะห์การใช้องค์ประกอบทางศิลปะ (Elements of Visual Arts) จากอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural identity) ของกลุ่มวัฒนธรรมไทยพวน ในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย

เครื่องมือและวิธีดำเนินการวิจัย

สัญลักษณ์ไทยพวน : การศึกษาอัตลักษณ์กลุ่มวัฒนธรรมไทยพวนในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย

เพื่อแนวทางในการออกแบบ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในการศึกษากลุ่มวัฒนธรรมในชุมชนเพื่อวิเคราะห์อัตลักษณ์กลุ่มวัฒนธรรมไทยพวนเขตพื้นที่ภาคกลาง ด้วยพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) จากการศึกษาสัญลักษณ์ และอัตลักษณ์องค์กร ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่างแล้ว นำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหาถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มวัฒนธรรมไทยพวนที่มีการรวมกลุ่มและประกาศตัวเป็นกลุ่มวัฒนธรรมไทยพวนเพื่อการพัฒนาชุมชน หรือการรวมกลุ่มในเชิงพาณิชย์ ในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย

ขอบเขตด้านเนื้อหาการศึกษา

ศึกษาวัฒนธรรมไทยพวนผ่านการออกแบบสัญลักษณ์ของกลุ่มวัฒนธรรมไทยพวนในเขตภาคกลางของประเทศไทย

ศึกษาจุดร่วมของอัตลักษณ์กลุ่มวัฒนธรรมไทยพวนผ่านกรอบการแบ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น 8 ประเภท ประกอบด้วย 1) อาหาร 2) การแต่งกาย 3) ที่อยู่อาศัย 4) ประเพณี 5) ภาษาวรรณกรรมพื้นบ้าน ประวัติศาสตร์บอกเล่า 6) อาชีพ 7) ความเชื่อพิธีกรรม 8) ศิลปะพื้นถิ่น

ศึกษาแนวทางการใช้องค์ประกอบทางศิลปะของกลุ่มวัฒนธรรมไทยพวนเขตพื้นที่ภาคกลางเพื่อการออกแบบสื่อสารอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

ผลการวิจัย / การวิเคราะห์ข้อมูล

การรวบรวมสัญลักษณ์ (Symbols) ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา โดยการคัดเลือกสัญลักษณ์ขององค์กรที่จำนวน 19 ชิ้น เพื่อวิเคราะห์การใช้องค์ประกอบทางศิลปะที่แสดงถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มวัฒนธรรมไทยพวน และการสื่อสารเรื่องราวภูมิปัญญาท้องถิ่น นำไปสู่แนวทางการออกแบบสื่อสารผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม โดยแบ่งสัญลักษณ์ที่พบตามประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น 8 ประเภท โครงการรากวัฒนธรรมของกระทรวงวัฒนธรรม ได้แก่ 1) อาหาร 2) การแต่งกาย 3) ที่อยู่อาศัย 4) ประเพณี 5) ภาษา วรรณกรรมพื้นบ้าน และประวัติศาสตร์บอกเล่า 6) อาชีพ 7) ความเชื่อและพิธีกรรม 8) ศิลปะพื้นถิ่น (คู่มือการดำเนินงานโครงการภายใต้ยุทธศาสตร์ประเทศของกระทรวงวัฒนธรรม โครงการรากวัฒนธรรม. 2556 : ออนไลน์)

ตารางที่ 1 แสดงภูมิปัญญาท้องถิ่น 8 ประเภทที่ปรากฏอยู่ในตราสัญลักษณ์ของกลุ่มวัฒนธรรมไทยพวน

ภูมิปัญญาท้องถิ่น 8 ประเภท								
อาหาร	การแต่งกาย	ที่อยู่อาศัย	ประเพณี	ภาษา วรรณกรรมพื้นบ้าน ประวัติศาสตร์ บอกเล่า	อาชีพ	ความเชื่อ และพิธีกรรม	ศิลปะพื้นถิ่น	อื่นๆ
คนในภาคกลางและภาคใต้								
คนในภาคเหนือและภาคอีสาน								

จากตารางที่ 1 ปรากฏการออกแบบสัญลักษณ์ของกลุ่มวัฒนธรรมไทยพวน ที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันจำนวน 19 ชิ้น แสดงให้เห็นการใช้องค์ประกอบทางศิลปะเพื่อ

การสื่อสารเรื่องราวตามภูมิปัญญาท้องถิ่น 8 ประการ ดังนี้
 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทอาหาร พบตราสัญลักษณ์กลุ่มวัฒนธรรมไทยพวน จำนวน 2 ชิ้น

ตารางที่ 2 แสดงสัญลักษณ์ที่ปรากฏภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทอาหาร กับการใช้องค์ประกอบทางศิลปะ

จังหวัด	สัญลักษณ์	องค์ประกอบทางศิลปะ					
		เส้น	รูปร่าง รูปทรง	สี	ลวดลาย	พื้นผิว	อื่นๆ
จ.นครนายก							
จ.เชียงใหม่							

ภาพที่ 1 แสดงอาหารพื้นถิ่นไทยพวน ได้แก่ ข้าวจี ปลาตุ๋น และไข่ต้ม
ที่มา :<http://www.phusing.com>

จากตารางที่ 2 การสื่อสารภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเภทอาหาร มีแนวทางการออกแบบสัญลักษณ์ด้วยการใช้รูปลักษณะธรรมชาติ (Organic Form) ได้แก่ รูปร่างรูปทรงของอาหารและอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบอาหาร มีการใช้สีมากกว่าหนึ่งสี (Combination of Hue) โดยมีสีโทนร้อน (Warm Colors) เป็นสีหลักในการออกแบบ ตัวอักษรทำหน้าที่เป็นตัวแทนองค์กร โดยตัวอักษรมีการออกแบบโดยใช้เส้นตรงและเส้นอิสระ เน้นชื่อเฉพาะ (Proper name) เช่นคำว่า ไทยพวน อีสาน เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสัญลักษณ์ เพื่อชี้นำไปถึงเมนูอาหารของท้องถิ่น องค์ประกอบทั้งหมดของสัญลักษณ์อยู่ในรูปวงกลม สัญลักษณ์ถูกออกแบบโดยใช้เรื่องราวภูมิปัญญาท้องถิ่นดังนี้

อาหารและอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบอาหาร ได้แก่ ครกและเครื่องปรุง เนื่องจากกลุ่มวัฒนธรรมไทยพวนเป็นกลุ่มวัฒนธรรมที่สืบเชื้อสายมาจากชาติพันธุ์พวน อาหารประเภทนี้ถือได้ว่าเป็นอาหารอย่างหนึ่งของกลุ่มวัฒนธรรมดังกล่าว ถึงแม้ว่าส้มตำจะไม่ใช่อาหารพื้นถิ่นตามวัฒนธรรมไทยพวนแท้ แต่แสดงถึงการผสมผสานของวัฒนธรรมจากถิ่นที่อยู่ใหม่ ซึ่งอาหารตามแบบฉบับของไทยพวนตามทีสุจิตรา เข้มมุกด์ (ม.ป.ป.) รวบรวมไว้ ดังนี้ อาหารประเภทของคาว ได้แก่ แกงหน่อไม้ แกงขี้เหล็ก แกงจานขาว (หน่อไม้คอง) เป็นต้น

ข้าวจี เกิดในช่วงเวลากลางเดือนสามที่ความหนาวกำลังจะหมดไปเข้าสู่ฤดูร้อน ชาวนาเก็บเกี่ยวข้าวหมดแล้วว่างจากการทำงาน ชาวบ้านจะพากันลงช่วง คือ การลงมาทำงานกลางลานบ้านในเวลากลางคืน เช่น ปั่นฝ้าย กรองหญ้าคาไว้มุงหลังคา โดยมากเป็นงานของผู้หญิง ผู้ชายจะหาฟืนมาก่อไฟให้สว่าง มีการพูดคุยหยอกล้อ เมื่อหิวของกินไม่มีมากมาย จึงทำข้าวจี โดยเอาไม้แหลมมาเสียบข้าวเหนียวที่ปั้นแล้ว นำไปย่างไฟที่สุ่มไว้ พอหอมแล้วเอาน้ำตาล น้ำผึ้งหรือน้ำอ้อยมาทาบนข้าว

ปลาตุ๋น ภูมิปัญญาการถนอมอาหารพื้นบ้านของชาวไทยพวน ต.เกาะหวาย อ.ปากพลี จ.นครนายก ของดีประจำ ต.เกาะหวายและอาหารขึ้นชื่อ จ.นครนายก นั่นคือ “ปลาตุ๋น” ซึ่งคล้ายๆ กับปลาร้า เพียงแต่ชาวไทยพวนจะนำปลาดุก ปลาช่อน ปลานิล ปลาตัวสดๆ มาหมักประมาณ 20-30 วัน แล้วนำปลาตุ๋นที่ได้มาทอดหรือย่าง รสเปรี้ยวนำเค็ม กินกับผักพื้นบ้าน สาเหตุที่ว่าทำไมต้องเรียกว่า “ปลาตุ๋น” คนโบราณเล่าขานกันว่า เพราะต้องหมั่นดูแลปลาที่หมักไม่ให้เปรี้ยวจนเกินไป ทานไม่อร่อย จึงเป็นที่มาของคำว่า “ปลาตุ๋น” นั่นเอง

2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทการแต่งกาย
พบตราสัญลักษณ์กลุ่มวัฒนธรรมไทยพวนจำนวน 5 ชิ้น

ตารางที่ 3 แสดงแสดงสัญลักษณ์ที่ปรากฏภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทการแต่งกาย กับการใช้องค์ประกอบทางศิลปะ

เขต	สัญลักษณ์	องค์ประกอบทางศิลปะ					
		เส้น	รูปร่าง รูปทรง	สี	ลวดลาย	พื้นผิว	อื่นๆ
๑. นครราชสีมา			 หญิง-นุ่งซิ่นมัดหมี่ เสื้อแขนยาว คอปิด คาดสไบ				
๑. อุบลราชธานี			 หญิง-นุ่งซิ่นมัดหมี่ เสื้อหมากก่าแดง				
๑. สุพรรณบุรี			 ชาย-สวมหม้อฮ่อม หญิง-นุ่งซิ่นมัดหมี่				
๑. สุโขทัย			 ชาย-สวมใส่แก้ม หญิง-นุ่งซิ่นตีนก				
๑. กรุงเทพมหานคร			 งอบ				

ภาพที่ 2 แสดงการแต่งกายของชาวไทยพวนในปัจจุบัน
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อมิถุนายน 2562

จากตารางที่ 3 การสื่อสารภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทการแต่งกาย มีแนวทางการออกแบบสัญลักษณ์ด้วยการใช้รูปลักษณะธรรมชาติ (Organic Form) ได้แก่ รูปร่างของคนสวมเครื่องแต่งกายสำหรับการประกอบอาชีพ และเครื่องแต่งกายทางวัฒนธรรม ซึ่งมีเพศเป็นตัวกำหนดรูปแบบของเครื่องแต่งกาย เพศหญิงนุ่งซิ่น สวมเสื้อพาดสไบ แต่ละพื้นที่ในการศึกษาปรากฏรูปร่างของเสื้อที่แตกต่างกัน สัญลักษณ์มีการใช้สีมากกว่าหนึ่งสี (Combination of Hue) เป็นสีคู่ตัดจากสีโทนร้อน (Warm Colors) และ โทนเย็น (Cold Colors) ตัวอักษรบอกรายละเอียดขององค์ประกอบทั้งหมดของสัญลักษณ์อยู่ในรูปวงกลม สัญลักษณ์ถูกออกแบบโดยใช้เรื่องราวภูมิปัญญาท้องถิ่นดังนี้

เครื่องแต่งกายสำหรับการประกอบอาชีพ ได้แก่ งอบ ที่ปรากฏในสัญลักษณ์ หมายถึง การทำงานของกลุ่มวัฒนธรรมไทยพวน วิเชียร วงศ์วิเศษ (2517) กล่าวว่า อาชีพหลักของชาวไทยพวนคือการทำเกษตรกรรม ทำไร่ ทำนา ทำสวน ปีหนึ่งๆชาวไทยพวน จะทำนาคาเพราะพื้นที่สูงปลูกทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียว

เครื่องแต่งกายทางวัฒนธรรม ในอดีตชาวไทยพวน จะทอผ้าและตัดเย็บย้อมเองเพื่อใช้นุ่งห่ม ผู้ชายจะสวมชุดหม้อฮ่อม ผ้าขาวม้าคาดเอว ถ้าออกไปทำไร่ ทำนา จะสวมเสื้อคอตั้ง แขนยาว สีน้ำเงิน ใช้น้ำเงิน ใช้น้ำเงิน ใช้น้ำเงิน และกางเกง ถ้าไปทำบุญงานต่าง ๆ จะใส่เสื้อคอกลม สีสุภาพ แขนยาวหรือแขนสั้น มีผ้าขาวม้าคาดเอวบ้าง พาดบ่าบ้าง

หรือเอวียงบ่าบั้ง (โพธิ์ แซมลำเจียก. 2538)

ชุดเสื้อผ้าประจำวันของหญิงชาวไทยพวนบ้านหาดเสี้ยว เช่นทำงานในไร่นาหรือทอผ้า ปั่นฝ้าย เป็นเสื้อแขนยาวคอปิด กระดุมเงินกลมย้อมด้วยสีเข้ม เช่น สีคราม หรือสีดำมะเกลือ ผ้าถุงลายมุกหรือลายเขิน เวลาไปงานที่วัดหรือประเพณีสำคัญๆ ต่างๆจะคาดสไบฝ้ายสีสด นุ่งผ้าลายตีนจก (เครื่องนุ่งห่มของสตรีชาวพวนหาดเสี้ยว สุโขทัย, 2551 : ออนไลน์)

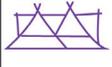
คนพวนจะทอผ้าเอง ใช้ด้ายดิบ ทอไว้ไปทำนา ย้อมสีตะโก มะเกลือ ชักง่าย ใช้สีขาวมันเลอะไว แต่ถ้าไปวัด

จะนุ่งพิเศษหน่อย ค่อนข้างประณีต ผู้หญิงนุ่งผ้าขึ้นลายแทรกเป็นการโชว์บอกพื้นฐานของตัวเอง การแต่งกายที่โดดเด่นที่สุดคือการมาวัด งานใหญ่ๆส่วนมากก็อยู่ที่วัด ผู้ชาย มาวัดจะนุ่งขาก้วย เสื้อแขนกระบอก ผ้าสไบ โดยมากมีสไบ เค้า แสดงออกถึงความเคารพนับถือ เราเรียก“แพ้วไต้ง” มีวิธีการพาดผ้าขาม้าคล้ายกับพาดสไบ (สมคิด จุมทอง, 2561 : สัมภาษณ์)

3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทที่อยู่อาศัย

พบตราสัญลักษณ์กลุ่มวัฒนธรรมไทยพวน จำนวน 3 ชิ้น

ตารางที่ 4 แสดงสัญลักษณ์ที่ปรากฏภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทที่อยู่อาศัย กับการใช้องค์ประกอบทางศิลปะ

จังหวัด	สัญลักษณ์	องค์ประกอบทางศิลปะ					
		เส้น	รูปร่าง รูปทรง	สี	ลวดลาย	พื้นผิว	อื่นๆ
จ.นครนายก			หลังคา				
จ.ลพบุรี				หลังคา			บ้านพวน
จ.สุพรรณบุรี				เมื่อน			

ภาพที่ 3 แสดงที่อยู่อาศัยไทยพวน รูปแบบที่ปรากฏในพื้นที่ อ.ปากพลี จ.นครนายก อ.บางปลาม้า จ.สุพรรณบุรี และ อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรีที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อมิถุนายน 2562

จากตารางที่ 4 การสื่อสารภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทที่อยู่อาศัย มีแนวทางการออกแบบสัญลักษณ์ด้วยการใช้เส้นตรง ในลักษณะของเส้นรอบนอก (Out Line) ลวดทอนก่อให้เกิดรูปร่างของหลังคาบ้าน รูปแบบหน้าจั่ว และปั้นหยา รวมถึงมีการใช้ภาพถ่ายของบ้านในพื้นที่มาออกแบบสัญลักษณ์ มีการใช้สีเดียว และใช้สีมากกว่าหนึ่งสี (Combination of Hue) เป็นสีคู่ตัดจากสีโทนร้อน

(Warm Colors) และโทนเย็น (Cold Colors) ตัวอักษรบอกชื่อเต็มขององค์กร และเน้นชื่อเฉพาะ (Proper name) เช่นคำว่า ไทยพวน องค์ประกอบทั้งหมดของสัญลักษณ์มีทั้งอยู่ในรูปวงกลม และแบบไม่มีรูปร่างล้อมรอบ สัญลักษณ์ถูกออกแบบโดยใช้เรื่องราวภูมิปัญญาท้องถิ่นดังนี้

โครงสร้าง ผังพื้นของเรือนพวนส่วนใหญ่มีองค์ประกอบเดียวกันแต่อาจมีขนาดและสัดส่วนแตกต่างกัน

ตามจำนวนและความต้องการของผู้อยู่อาศัย การปิดล้อมด้วยผนังในส่วนของผังพื้น การปิดล้อมด้วยหลังคาคลุมมวลหลังคาโดยรอบแบ่งออกเป็นสองส่วน คือ มวลของเรือนหลัก ซึ่งเป็นหลังคาจั่วมีแกนของจั่วหันทางทิศตะวันออก-ตะวันตก และมวลของเรือนครัวซึ่งวางขวางกับมวลเรือนหลัก มีทิศทางของสันหลังคาไปในแนวทิศเหนือ-ใต้ บางเรือนอาจมีการต่อเติมหรือเทียบ(ชายคา) ซ้อนหลังคาโดยรอบตลอดแนวเรือน (อรศิริ ปาณินท์, 2554 : 158-159)

เรือนพวนยุคกลางประมาณเกือบร้อยปี ผังชั้นบนของเรือน เป็นเรือนแฝด เรือนหนึ่งคือโถงโล่ง (ชานห้อง) ใช้งานเอนกประสงค์ อีกฝั่งหนึ่งคือเรือนนอน ส่วนใหญ่อยู่ทางทิศตะวันออก ถูกกั้นเป็นห้องไว้สำหรับลูกสาว และใช้เก็บของมีค่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตลอดจนจวนอิฐของบรรพบุรุษ เรียกส่วนนี้ว่า “กวางเรือน” หรือ “กงเรือน” สำหรับเรือนขนาดใหญ่มีหน้าต่าง (ป่องเอี่ยม) ตามสมควร มีบันไดเรือน

ตรงโถง ตำแหน่งเรือนครัวแนวขวางท้ายห้องโถง มีชานเปียกสำหรับซักล้าง และเป็นชานแดดสำหรับตากพริก หอม กระเทียม ต่อจากเรือนครัว รูปแบบผังเรือนนี้นับเป็นสูตรสำเร็จของเรือนพวน (กฤตธนรัชต์ แสงสุวรรณสินธุ์, 2561 : สัมภาษณ์)

กลุ่มไทยพวนเป็นกลุ่มชนอพยพ มีการปรับตัวตามพื้นที่ในภูมิภาคที่ตนเองเข้าไปอาศัย เช่นไทยพวน อ.ปากพลี จ.นครนายก และ อ.บางปลาม้า จ.สุพรรณบุรี จะเห็นโครงสร้างจากหลังคาเรือนในรูปแบบไทยภาคกลาง ชาวไทยพวนมีการปรับตัวให้เข้ากับท้องถิ่นที่เข้ามาอาศัย แต่ก็ยังมีการนำเอาเอกลักษณ์หรือส่วนประกอบของที่อยู่อาศัยในท้องถิ่น ที่มีรูปแบบเฉพาะตัวตามวัฒนธรรม มาออกแบบสัญลักษณ์

4) ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทประเพณี

พบตราสัญลักษณ์กลุ่มวัฒนธรรมไทยพวน จำนวน 1 ชิ้น

ตารางที่ 5 แสดงสัญลักษณ์ที่ปรากฏภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทประเพณี กับการใช้องค์ประกอบทางศิลปะ

ยุคสมัย	สัญลักษณ์	องค์ประกอบทางศิลปะ					
		เส้น	รูปร่างรูปทรง	สี	ลวดลาย	พื้นผิว	อื่นๆ
สมัย ๖							 ประเพณีกำฟ้า

ภาพที่ 4 แสดงประเพณีกำฟ้า ประจำปี พ.ศ.2561 อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรี
ที่มา : <https://www.allthaievent.com>

จากตารางที่ 5 การสื่อสารภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทประเพณี มีแนวทางการออกแบบสัญลักษณ์ด้วยการใช้เครื่องหมายชื่อ (Name Marks) โดยใช้ตัวอักษรชื่อเฉพาะ(Proper name) ชื่อประเพณี“กำฟ้า”มาเป็นข้อความหลัก มีการใช้สีมากกว่าหนึ่งสี (Combination of Hue) เป็นสีคู่ตัดจากสีโทนร้อน(Warm Colors) และโทนเย็น

(Cold Colors) โดยสีที่ปรากฏในข้อความ เป็นสีที่เป็นตัวแทนของสีฟ้าในข้อความ “กำฟ้า” หมายถึงท้องฟ้า ร่วมกับตัวเลข ๖๑ ซึ่งใช้สีเหลืองและแดง หมายถึง ดวงอาทิตย์ เพื่อสื่อสารถึงประเพณีที่เกี่ยวกับการสักการบูชาท้องฟ้า องค์ประกอบทั้งหมดของสัญลักษณ์ไม่มีรูปร่างล้อมรอบ

จากตารางที่ 6 การสื่อสารภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเภทภาษา วรรณกรรมพื้นบ้านและประวัติศาสตร์ บอกเล่า มีแนวทางการออกแบบสัญลักษณ์ที่ใช้ ภาษา มาเป็นส่วนประกอบในการออกแบบ ด้วยการใช้อักษรไทยน้อย (Name Marks) โดยใช้ตัวอักษรชื่อเฉพาะ (Proper name) ชื่อประเพณี และชื่อของกลุ่มวัฒนธรรมมาเป็นข้อความหลักที่ปรากฏในสัญลักษณ์ ด้วยการใช้อักษรไทยน้อย (อักษรในภาษาพวน) ในลักษณะต่างๆ ได้แก่ 1) ใช้รูปแบบของอักษรไทยน้อยมาจัดวางองค์ประกอบเป็นสัญลักษณ์ 2) ใช้บุคลิกลักษณะของอักษรไทยน้อยมาออกแบบรูปร่างของอักษรไทย

แนวทางการออกแบบสัญลักษณ์ที่ใช้วรรณกรรมพื้นบ้านและประวัติศาสตร์บอกเล่า มาเป็นส่วนประกอบในการออกแบบโดยใช้รูปร่าง ในลักษณะรูปร่างธรรมชาติ (Organic Form) ได้แก่ 1) รูปร่างของสถานที่สำคัญในท้องถิ่น (หนองจอก) ซึ่งเกี่ยวข้องกับวรรณกรรมพื้นบ้านที่เล่าขานสืบต่อกันมา 2) การใช้รูปร่างของวัตถุทางประวัติศาสตร์ (ต้นศรีมหาโพธิ์ เครื่องปั้นดินเผา) และรูปร่างของดอกบัว 3) ดอกที่ต้องการสื่อสารถึงเรื่องราวทางศาสนา สัญลักษณ์มีการใช้สีมากกว่าหนึ่งสี (Combination of Hue) เป็นสีคู่ตัดจากสีโทนร้อน (Warm Colors) และโทนเย็น (Cold Colors) องค์ประกอบทั้งหมดของสัญลักษณ์มีทั้งอยู่ในรูปวงกลม และรูปร่างอิสระ สื่อสารเรื่องราวภูมิปัญญาท้องถิ่นดังนี้

ด้านภาษา

ตัวอักษรแสดงข้อความ ข้อความ “พวน-กะเลอ” เป็นภาษาไทยพวน หมายถึง พวนบ้านไหน การออกเสียงสระ ไอ ของภาษาพวน จะแตกต่างจากสระไอ ในภาษาไทย คือ ภาษาไทยใช้สระ ไอ ภาษาพวนจะออกเสียงเป็น เออ ส่วนรูปแบบของตัวอักษร เป็นรูปแบบตามอักษรภาษาไทย (คณะสังคมศาสตร์ มศว ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชย์วัดฝั่งคลอง. 2556 : 11)

รูปแบบของอักษรพวน แบ่งออกเป็น 2 แบบ ได้แก่ 1. อักษรตัวธรรม ใช้บันทึกเรื่องราวในศาสนา หรือคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ 2. อักษรไทยน้อย ใช้เขียนเรื่องราวทางโลก เช่น การละเล่น สุริวงค์ ชาวไทยพวนนิยมนำเรื่องราวเหล่านี้เขียนด้วยอักษรไทยน้อย (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพิจิตร, 2555 : ออนไลน์)

ตัวอักษรแสดงข้อความ “กำฟ้า” คำว่า “กำ” ในภาษาพวน หมายถึงการนับถือ สักการะ คำว่า “ฟ้า” หมายถึงเจ้าฟ้า เจ้าแผ่นดิน หรือผู้ที่อยู่สูงเทียมฟ้า คือพวกเทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่อาจเห็น คำว่า “กำฟ้า” หมายถึง การนับถือฟ้า สักการบูชาฟ้า เป็นงานบุญประเพณีที่จะจัดในเดือน 3 ของทุกปี เชื่อกันว่าเทวดาฟ้าจะบันดาลให้ฝนตกตามฤดูกาล

ลักษณะของอักษรธรรมซึ่งเขียนคำว่า “พวน” ออกแบบโดยศาสตราจารย์เกียรติคุณประยัต พงษ์ดำ ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (ภาพพิมพ์) ซึ่งเป็นคนไทยพวน ออกแบบไว้ในการประชุมสัมมนาวิถีไทยพวนในประเทศไทย ครั้งที่ 1 ที่จังหวัดสุโขทัย เมื่อ พ.ศ. 2545 จัดโดยชมรมไทยพวนแห่งประเทศไทยมีการให้แนวความคิดจากลักษณะของอักษรธรรม คือ สัญลักษณ์แห่งความสามัคคี” มีความหมายของตราอักษรคำว่า “พวน” ดังนี้ ตัวที่มีลักษณะคล้ายเลขสามไทย คือตัว พ วงกลมด้านล่างคือตัว ว และขวามือหางยาวคือตัว น และในสัญลักษณ์ยังประกอบด้วยรูปร่างของดอกไม้ 3 ดอก มีความหมายในสองความหมายคือ ความหมายทางพุทธศาสนา พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ (ดอกบัว 3 ดอก) (ร้อยใจไทยพวน. 2561 : 26-27)

รูปลักษณ์ของตัวอักษรไทยน้อยที่นำมาสร้างหรือออกแบบในตัวอักษรไทยที่ใช้ประกอบตราสัญลักษณ์นั้น สร้างความแตกต่างได้อย่างชัดเจน และยังมีภาพอ่านคำอ่านที่ออกเสียงตามคำศัพท์เฉพาะในภาษาพวนช่วยกำกับจึงทำให้ตราสัญลักษณ์นั้นเกิดความชัดเจนต่อการสื่อสาร หากแต่ความหมายของภาษาพวนในบางคำอาจเป็นอุปสรรคต่อความเข้าใจในการสื่อสารกับวัฒนธรรมอื่นอยู่บ้าง จึงต้องเป็นคำที่ออกเสียงง่ายและสั้น ไม่ยาวจนเกินไป หรือในบางครั้งอาจจะใช้ข้อความประกอบ (Tag Line) มาช่วยในการอธิบายและสร้างความเข้าใจเพิ่มเติมมากยิ่งขึ้น

วรรณกรรมพื้นบ้าน

หนองจอกสา ที่ปรากฏในสัญลักษณ์ชมรมไทยพวนบ้านผือ จ.อุดรธานี คือสถานที่ที่พบขุดหินคล้ายรูปดอกเห็ดหรือหอคอยขนาดเล็กตั้งอยู่ในอุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท อ.บ้านผือ จ.อุดรธานี วรรณกรรมพื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับหนองจอกคือเรื่อง อูสา-บารส เล่าถึง ความรักระหว่างนางอูสามา และท้าวบารส ที่มาของชื่อ

“หอนางอุสา” เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดอุดรธานี (หอนางอุสา, ออนไลน์ : 2559)

ประวัติศาสตร์บอกเล่า

ต้นศรีมหาโพธิ์ วัดต้นโพธิ์ศรีมหาโพธิ์ ต.โคกปี่
อ.ศรีมโหสถ จ.ปราจีนบุรี ต้นโพธิ์ขนาดใหญ่ นำเข้ามาปลูก
เป็นต้นแรกในประเทศไทย สันนิษฐานว่าเป็นหน่อจากต้น
พระศรีมหาโพธิ์ สถานที่ตรัสรู้จากพุทธคยา ประเทศ
อินเดีย ลำต้นวัดโดยรอบประมาณ 20 เมตร สูงประมาณ
30 เมตร ตามตำนานกล่าวว่า พระเจ้าทวาทิมยะยะดิษฐ์
เจ้าครองเมืองศรีมโหสถในสมัยขอมเรื่องอำนาจทรง
เลื่อมใสในพุทธศาสนา จึงได้ส่งคณะทูตเดินทางไปขอกิ่ง
ต้นโพธิ์ที่พระพุทเจ้าประทับเมื่อคราวตรัสรู้ จากเจ้า
ผู้ครองนครปาตลีบุตร ประเทศอินเดีย แล้วนำกิ่งโพธิ์นั้น
มาปลูกที่วัดต้นโพธิ์ศรีมหาโพธิ์ ถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของ
จ.ปราจีนบุรี (กระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา. 2561 :
ออนไลน์)

เครื่องปั้นดินเผา รูปทรงของภาชนะดินเผาลาย
เชือกทาบ เอกลักษณ์ของบ้านเชียง ที่ได้รับเป็นมรดกโลก
เมื่อปี พ.ศ. 2535 ประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ในปัจจุบัน
เป็นกลุ่มไทยพวน อพยพจากแขวงเชียงขวางเข้ามาตั้ง
ถิ่นฐานในไทยเมื่อ พ.ศ.2360 ทับซ้อนบนผืนดินเดียวกับที่
เจ้าของวัฒนธรรมบ้านเชียงซึ่งเคยอยู่เมื่อหลายพันปีก่อน

ตารางที่ 7 แสดงสัญลักษณ์ที่ปรากฏภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทอาชีพ กับการใช้องค์ประกอบทางศิลปะ

ยุคสมัย	สัญลักษณ์	องค์ประกอบทางศิลปะ					
		เส้น	รูปร่าง รูปทรง	สี	ลวดลาย	พื้นผิว	อื่นๆ
โบราณคดี							
สมัยใหม่							
สมัยใหม่							
สมัยใหม่							

(วัลภา กาศวิเศษ, 2554 : ออนไลน์; สุรพล ดำริห์กุล)

หอนางอุสา สถานที่ทางประวัติศาสตร์ พบ
กิจกรรมของมนุษย์ในพื้นที่บริเวณนี้ประมาณ 2,000-3,000
ปีก่อนประวัติศาสตร์ ตั้งอยู่ในอุทยานประวัติศาสตร์
ภูพระบาท อ.บ้านผือ จ.อุดรธานี มีลักษณะเป็นโขดหินคล้าย
รูปดอกเห็ดหรือหอคอยขนาดเล็กตัวหอนางอุสาตั้งอยู่บน
ลานหินกว้าง ลักษณะประกอบด้วยหินขนาดใหญ่สองก้อน
เรียงซ้อนทับกันในแนวตั้งหินก้อนบนกว้าง 5 เมตร
ยาว 7 เมตร และมีความสูง 10 เมตรจากพื้นลานหิน (หอนางอุสา, ออนไลน์ : 2559)

การสื่อสารจากการนำเอาเรื่องราวทาง
ประวัติศาสตร์ที่มีความโดดเด่นซึ่งเกิดขึ้นและถูกเล่าต่อกัน
มา มาเป็นส่วนในการช่วยสื่อสารถึงกลุ่มชนของตนที่อาศัย
อยู่ในพื้นที่ตามสถานที่ตั้งของจุดกำเนิดเรื่องราว นั้น ซึ่งอาจ
ไม่มีความเกี่ยวเนื่องในเชิงประวัติศาสตร์ร่วมกัน แสดงให้
เห็นถึงการอพยพเข้าไปอยู่อาศัย และการปรับตัวของ
ชาวไทยพวนในพื้นที่ใหม่ และการยอมรับเอาประวัติศาสตร์
ที่อยู่ในถิ่นที่นั้นมาเป็นส่วนหนึ่งของการบอกเล่าเรื่องราว
วัฒนธรรมไทยพวน

**6) ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทอาชีพ พบตรา
สัญลักษณ์กลุ่มวัฒนธรรมไทยพวน จำนวน 5 ชิ้น**

ภาพที่ 7 แสดงอาชีพของชาวไทยพวน ได้แก่ การทำนา ทอผ้า และการตีตบตีเหล็ก
ที่มา: <https://www.technologychaoban.com>
<https://board.postjung.com/1038315>

จากตารางที่ 7 การสื่อสารภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเภทอาชีพ มีแนวทางการออกแบบสัญลักษณ์ด้วยการใช้รูปร่าง ในรูปลักษณะธรรมชาติ (Organic Form) ได้แก่ รูปร่างเครื่องมือสำหรับประกอบอาชีพและรูปร่างคนสวมเครื่องแต่งกายสำหรับการประกอบอาชีพ มีรูปร่างของวัตถุที่สามารถบอกถึงการใช้งานของเครื่องสำหรับการประกอบอาชีพ เช่น รูปร่างของที่ปั่นด้ายอยู่คู่กับรูปร่างของผู้หญิง (ทอผ้า) รูปร่างของตบและฆ้อนอยู่คู่กับรูปร่างของผู้ชาย (ตีเหล็ก) รวมถึงรายละเอียดของรูปร่างที่แสดงท่าทางของการใช้งานเครื่องมือชิ้นนั้น การใช้สีมากกว่าหนึ่งสี (Combination of Hue) เป็นสีคู่ตัดจากสีโทนร้อน (Warm Colors) และ โทนเย็น (Cold Colors) โดยสีที่ปรากฏในสัญลักษณ์เป็นสีที่เป็นตัวแทนของสิ่งที่มนุษย์จดจำสิ่งนั้นได้ เช่น สีเหลืองของรวงข้าว สีเหลือง สีน้ำตาลของงอบ องค์ประกอบทั้งหมดของสัญลักษณ์อยู่ในรูปวงกลม มีตัวอักษรบอกชื่อเต็มขององค์กร สื่อสารเรื่องราวภูมิปัญญาท้องถิ่นดังนี้

ทำนา กลุ่มวัฒนธรรมไทยพวนประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก ปัจจุบันรู้จักค้าขายและประกอบอาชีพอื่นๆ การทำนา ส่งผลถึงประเพณีที่เกี่ยวข้องกับข้าว ได้แก่ การลงแขกเกี่ยวข้าว ประเพณีบุญข้าวจี๋ ทานข้าวเม่า ประเพณีบุญข้าวหลาม ประเพณีกำฟ้า เป็นต้น (คณะสังคมศาสตร์ มศว ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชย์วัดฝั่งคลอง. 2556 : 29-30)

ทอผ้า วิถีชีวิตของชาวไทยพวน ผู้หญิงมีหน้าที่ทอผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือน เช่น การทอผ้าซิ่น ผ้าขาวม้า ผ้าห่ม และผ้านาม เป็นต้น ดังคำกล่าวที่หมายถึงหญิงชาวไทยพวนที่ว่า “หญิงทอผ้า ชายตีเหล็ก” ผ้าทอของชาวไทยพวนถือเป็นมรดกภูมิปัญญาที่ชาวไทยพวนสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ทั้งทางด้านกำหนดลวดลาย สีเส้นที่โดดเด่นสะดุดตากรรมวิธี การมัดหมี่ การควบเส้น ล้วนเป็นสิ่งที่แสดงออกถึง

เอกลักษณ์ของผ้าทอของชาวไทยพวน ที่สำคัญได้แก่ วัฒนธรรมผ้าทอของกลุ่มไทยพวน อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรี กลุ่มนี้มีความชำนาญในการทอผ้ามัดหมี่ จำแนกได้เป็น ผ้าซิ่นหมี่เปียง ผ้าซิ่นหมี่โลดหรือหมี่รวด ผ้าซิ่นหมี่ย้อยหรือหมี่หยอด ผ้าซิ่นลายหรือหมี่ถี่ ผ้าซิ่นหมี่คั่นและผ้าซิ่นหมี่หญ้าหัด หรือหมี่หนูแอน ผ้าซิ่นทั้ง 6 ชนิด นิยมต่อหัวซิ่นด้วยสีแดง สีเหลืองสลับเขียว อีกกลุ่มหนึ่ง คือ ผ้าทอของชาวไทยพวน ต.หาดเสี้ยว อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย กลุ่มนี้มีความชำนาญในการจกและการเก็บขิดลงบนผืนผ้า (ผ้าทอไทยพวน, ออนไลน์ : 2556)

ตีตบ ตีเหล็ก มีอุปกรณ์ เต่า สือบ คีม ทัง ตะไบ ผ่ากาด คือเหล็กสำหรับทำให้เหล็กเรียบ คล้ายๆกับไสไม้ ประกอบด้วยคน 4 คน ในการทำสือบจำนวน 1 คน ทูบจำนวน 3 คน คีบจำนวน 1 คน รวมคนที่ทำจำนวน 5 คน วิธีการทำ เริ่มจากการเอาเหล็กเผาไฟให้แดงก่อน เอามาตีให้เป็นรูปร่าง ต้องทำจำนวน 3 แดง จึงจะได้เป็นรูปเป็นร่าง แล้วเอาผ่ากาดมากาด เอาตะไบมาแต่ง เอาไปเผาไฟอีกครั้งแล้วเอาชุบน้ำเป็นอันเสร็จ จึงเอามาเข้าด้าม (ประดิษฐ์ ศิลปบุตร. 2558 : 58-60)

การทำงานและอาชีพพื้นฐานในสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทยพวน โดยมักจะเป็นอาชีพที่สอดคล้องกับปัจจัยสี่ เช่น การทอผ้าเพื่อใช้นุ่งห่ม การปลูกข้าวเพื่อใช้เป็นอาหารหลัก หรือการตีเหล็ก จักสาน ถักเครื่องมือ ของกลุ่มชายชาวไทยพวนก็เพื่อสนองปัจจัยของที่พักอาศัยและเครื่องมือที่ใช้ทำกิน ซึ่งภูมิปัญญาที่กลายมาเป็นอาชีพเหล่านี้ เป็นส่วนหนึ่งที่มีบทบาทต่อวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อของชาวไทยพวน เช่น ประเพณีกำฟ้า การทำขวัญนา ขวัญเจียข้าว หรือความเชื่อในเรื่องของลวดลายและสีที่ปรากฏบนผืนผ้าทอ เป็นต้น

7) ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทความเชื่อและพิธีกรรม จากการศึกษาไม่พบรูปแบบของตราสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและพิธีกรรม

8) ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทศิลปะพื้นถิ่น พบตราสัญลักษณ์กลุ่มวัฒนธรรมไทยพวน จำนวน 2 ชิ้น

ตารางที่ 8 แสดงสัญลักษณ์ที่ปรากฏภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทศิลปะพื้นถิ่นกับการใช้องค์ประกอบทางศิลปะ

ยุคสมัย	สัญลักษณ์	องค์ประกอบทางศิลปะ					
		เส้น	รูปร่าง รูปทรง	สี	ลวดลาย	พื้นผิว	อื่นๆ
ยุคสมัย ๒							หิยสมัยใหม่

ภาพที่ 8 แสดงหมู่บ้านท่องเที่ยวอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ชุมชนบ้านเชียง ต.บ้านเชียง อ.หนองหาน จ.อุดรธานี
ที่มา : <https://ipc4.dip.go.th>

จากตารางที่ 8 การสื่อสารภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทศิลปะพื้นถิ่น มีแนวทางการออกแบบสัญลักษณ์ด้วยการใช้รูปลักษณะธรรมชาติ (Organic Form) ได้แก่ รูปร่างรูปทรงของภาชนะเครื่องปั้นดินเผา และลวดลายกันหอย ซึ่งเป็นวัตถุที่ถูพบในพื้นที่ที่มีการใช้สีโทนร้อน (Warm Colors) เป็นสีหลัก ตัวอักษรทำหน้าที่เป็นตัวแทนองค์กร เน้นชื่อเฉพาะ (Proper name) เช่นคำว่า ไทยพวน และตัวอักษรบอกชื่อเต็มขององค์กร เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสัญลักษณ์ องค์ประกอบทั้งหมดของสัญลักษณ์ในแบบไม่มีรูปร่างล้อมรอบ สื่อสารเรื่องราวภูมิปัญญาท้องถิ่นดังนี้

รูปร่าง และลวดลายของภาชนะ ภาชนะดินเผาประเภทหม้อไห เอกลักษณะของศิลปะท้องถิ่นที่ปรากฏ ณ อ.บ้านเชียง จ.อุดรธานี เครื่องปั้นดินเผาเขียนลายเขียนด้วยสีแดง ประกอบด้วยลายเส้นโค้งเป็นหลัก มีความสลับซับซ้อนของลายเส้นแต่แฝงซึ่งแบบแผนที่ต่อเนื่องเป็นระเบียบ แต่ละลายจะมีรูปแบบที่แตกต่างกันไป เช่น ลายกันหอย ลายรูปสัตว์ และลายตามจินตนาการ ต่างๆ เป็นต้น

ลักษณะเด่นของลวดลายเครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียง คือ ลวดลายเขียนสีแดง ที่เขียนด้วยเส้นโค้งเป็นองค์ประกอบหลัก มีระเบียบของการจัดจังหวะลวดลายสามารถแบ่งรูปแบบลวดลายบ้านเชียงออกเป็น 3 กลุ่มได้แก่ 1) ลายธรรมชาติ ลวดลายที่ได้รับแรงบันดาลใจจากธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัวมนุษย์ได้แก่ ลายรูปคน ลายพืชพรรณ ได้แก่ ลายใบไม้ดอกไม้ ลายก้านขด ที่พัฒนามาจากลายกันหอย ลายวงปีไม้ ลายสัตว์ ซึ่งมีทั้งสัตว์เลี้ยงและสัตว์ป่าที่นำมาทำเป็นอาหาร ได้แก่ ควาย งู กิ้งก่า หรือ แอ้ว กวาง เก้ง และลายกันหอย 2) ลายเรขาคณิต ได้แก่ รูปสามเหลี่ยม วงกลม ลายตารางเหลี่ยม 3) ลายอิสระ ลวดลายที่เกิดจากจินตนาการความคิดสร้างสรรค์ที่ช่างเขียนลายสมัยโบราณได้ถ่ายทอดออกมาเป็นลวดลายเส้นโค้งที่ในลักษณะศิลปะแบบนามธรรม สามารถตีความได้หลากหลายขึ้นอยู่กับจินตนาการ และประสบการณ์ของผู้พบเห็น เช่น ลายเส้นคดโค้งรูปตัวเอส (S) เป็นต้น

ทั้งนี้พบว่า “ลายกันหอย” เป็นลายสัญลักษณ์ของศิลปะบ้านเชียง ที่ได้รับความนิยมและถูกนำไปประยุกต์ใช้ในงานตกแต่งด้านต่างๆ เพื่อสื่อถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านเชียง เนื่องจากเป็นลายพื้นฐานที่เขียนง่าย และ

ตารางที่ 9 แสดงสัญลักษณ์ของกิจกรรมไทยพวนชวนวิ่งและกิจกรรมหนองแสงรัน 2018,2019 ที่ปรากฏภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทอื่นๆ

ยุค	สัญลักษณ์	องค์ประกอบทางศิลปะ					
		เส้น	รูปร่าง รูปทรง	สี	ลวดลาย	พื้นผิว	อื่นๆ
ยุคแรก							ไชยสงคราม
บอเนก							หนองแสง
							หนองแสง

จากตารางที่ 9 นอกเหนือจากตราสัญลักษณ์ตามภูมิปัญญาท้องถิ่น 8 ประการ ปรากฏตราสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมพิเศษ (Event) เกิดขึ้นในพื้นที่ของกลุ่มวัฒนธรรมไทยพวน ได้แก่ กิจกรรมเดินวิ่งการกุศลไทยพวนชวนวิ่ง 2019 ในพื้นที่ชุมชนบริเวณหน้าผาเขาสนามแจง อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรี และกิจกรรมวิ่งมาราธอน หนองแสงรัน 2018 และ 2019 กิจกรรมวิ่งส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนบนเส้นทางภายในชุมชนไทยพวน ต.หนองแสง อ.ปากพลี จ.นครนายก มีแนวทางการออกแบบสัญลักษณ์ด้วยการใช้รูปลักษณะธรรมชาติ (Organic Form) คลี่คลายรูปแบบด้วยลายเส้น อักษร รูปร่าง-รูปทรง ของกิจกรรมพิเศษนั้น ได้แก่ รูปร่างคนวิ่ง มีการใช้ตัวอักษรชื่อเฉพาะ (Proper name) ของพื้นที่ที่จัดกิจกรรม เช่น “หนองแสง RUN” “ไทยพวน” มาเป็นข้อความหลัก มีการใช้สีมากกว่าหนึ่งสี (Combination of Hue) เป็นสีคู่ตัดจากสีโทนร้อน (Warm Colors) และ โทนเย็น (Cold Colors) องค์ประกอบทั้งหมดของสัญลักษณ์มีทั้งอยู่ในรูปวงกลม และแบบไม่มีรูปร่างล้อมรอบ สื่อสารเรื่องราวภูมิปัญญาท้องถิ่นดังนี้

ยังเป็นลายที่นิยมใช้ตกแต่งบนผิวภาชนะดินเผาในสมัยโบราณอีกด้วย (วิไลภา กาศวิเศษ. 2554 : ออนไลน์)

9) ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทอื่นๆ

พบตราสัญลักษณ์กลุ่มวัฒนธรรมไทยพวน จำนวน 3 ชิ้น

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาสัญลักษณ์ของกลุ่มวัฒนธรรมไทยพวนทั้ง 19 ชิ้น แบ่งออกเป็นสัญลักษณ์ที่อยู่ในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทยจำนวน 17 ชิ้น และสัญลักษณ์ที่อยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือ จำนวน 2 ชิ้น ซึ่งเป็นตัวอย่างการใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มวัฒนธรรมไทยพวนผ่านรูปแบบของสัญลักษณ์และอัตลักษณ์องค์กร มีการใช้องค์ประกอบทางศิลปะเพื่อสื่อสารภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยสัญลักษณ์มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทการแต่งกาย และภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทอาชีพมากที่สุด มีองค์ประกอบจากสิ่งต่างๆ ดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทการแต่งกาย และ ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทอาชีพ จากการสัญลักษณ์ที่สื่อสารจากภูมิปัญญาทั้ง 2 ประเภทนี้ปรากฏสัญลักษณ์ในแบบเดียวกันเนื่องจากการแต่งกายที่พบในสัญลักษณ์จะปรากฏเครื่องมือในการประกอบอาชีพด้วย หรือเครื่องแต่งกายนั้นเป็นเครื่องแต่งกายที่ใช้ในการประกอบอาชีพ

ในการออกแบบสัญลักษณ์ใช้การลดตัดทอน (Distortion) เป็นการลดรายละเอียดของเครื่องแต่งกายทางวัฒนธรรมของชาวไทยพวนทั้งชายและหญิง ให้เหลือแค่โครงสร้างที่เป็นเอกลักษณ์ การตัดทอนเพื่อให้เกิดรูปร่างที่ดูเรียบง่าย เมื่อปรากฏบนสัญลักษณ์สามารถเป็นองค์ประกอบของการสื่อสาร สร้างเอกลักษณ์ ลักษณะเฉพาะเพื่อการจดจำและชี้ชัดถึงกลุ่มวัฒนธรรมไทยพวนได้

2 องค์ประกอบทางศิลปะ

แนวทางการออกแบบสัญลักษณ์เพื่อสื่อสารวัฒนธรรมของกลุ่มวัฒนธรรมไทยพวน พบการใช้รูปลักษณะ

ภาพที่ 9 แสดงองค์ประกอบทางศิลปะ ประเภท เส้น ที่ใช้ในการออกแบบสัญลักษณ์ของกลุ่มวัฒนธรรมไทยพวน
ที่มา : ผู้วิจัย กิตติศักดิ์ เยาวนานนท์

เส้นตรงและเส้นอิสระเป็นส่วนประกอบของเส้นภายใน (In Line) คือการใช้เส้นตรงกลางในรูปหรือตัวอักษร และเส้นรอบนอก (Out Line) คือ การใช้เส้น เป็นลักษณะของเส้นรอบนอก ก่อให้เกิดรูปร่าง การใช้เส้นทั้งเส้นภายในและเส้นภายนอก โดยลดทอนเส้นที่ไม่จำเป็นออก คงเหลือแค่เค้าโครงที่สามารถสื่อสารถึงสิ่งนั้นได้ สัญลักษณ์ที่ใช้เส้นเป็นส่วนประกอบหลักจึงให้ความรู้สึกเบาว่าการใช้รูปร่างรูปทรงที่ทึบ

ธรรมชาติ (Organic Form) เป็นการนำเอาสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือสิ่งที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อม มาลดทอนลอกเลียนส่วนประกอบต่างๆ โดยใช้องค์ประกอบทางศิลปะสร้างรูปลักษณะนั้นออกมาเป็นสัญลักษณ์ (ทองเจือ เขียวทอง : 2542) ประกอบด้วย

2.1 เส้น มีการนำเส้นมาใช้ในการออกแบบสัญลักษณ์ โดยปรับเส้นเป็นตัวอักษร (Logotypes) เน้นชื่อเฉพาะ (Proper name) เช่นคำว่า ไทยพวน

2.2 รูปร่าง-รูปทรง รูปพื้นฐานที่พบเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น ใช้รูปร่างเลียนแบบโดยลดทอนองค์ประกอบบางส่วน แต่ยังคงรายละเอียดภายในรูปร่างนั้น เพื่อระบุถึงวัตถุหรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นได้ โดยมีรูปร่างของมนุษย์ปรากฏในสัญลักษณ์มากที่สุด สามารถระบุเพศ การแต่งกาย และอาชีพจากรูปร่างนั้นได้ ส่วนประกอบของรูปร่างที่นิยมใช้เป็นโครงสร้างรอบนอกของสัญลักษณ์เป็นรูปวงกลมเป็นส่วนใหญ่ รูปร่างวงกลมทำให้องค์ประกอบต่างๆที่เกิดขึ้นภายในรวมกันเป็นจุดเนื้อหา พบรองลงมาคือรูปร่างอิสระ

ภาพที่ 10 แสดงองค์ประกอบทางศิลปะ ประเภท รูปร่าง-รูปทรง ที่ใช้ในการออกแบบสัญลักษณ์ของกลุ่มวัฒนธรรมไทยพวน
ที่มา : ผู้วิจัย กิตติศักดิ์ เยาวนานนท์

2.3 สี มีการใช้สีที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์จากต้นแบบของสิ่งต่างๆที่ปรากฏในชุมชน ซึ่งการนำมาใช้ในสัญลักษณ์สามารถเชื่อมสัมพันธ์กับความทรงจำของมนุษย์ สีที่กลายเป็นตัวแทนของสิ่งนั้น เช่น การใช้สีฟ้า แทนท้องฟ้า สีแดง

แทนดวงอาทิตย์ สีเขียว และสีเหลืองแทนธรรมชาติ เป็นต้น ปริมาณของการใช้สีในสัญลักษณ์ พบการใช้สีจำนวน 2 และ 3 สี มากที่สุดซึ่งเป็นการใช้สีโทนร้อนร่วมกับสีโทนเย็น และมีการใช้สีเพียง 1 สีจนถึง 6 สี

ภาพที่ แสดงองค์ประกอบทางศิลปะ ประเภท สี ที่ใช้ในการออกแบบสัญลักษณ์ของกลุ่มวัฒนธรรมไทยพวน
ที่มา : ผู้วิจัย กิตติศักดิ์ เขาวานานนท์

2.4 ลวดลาย มีการใช้ลวดลายจากต้นแบบของลวดลายที่เกิดขึ้นในเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งเป็นวัตถุที่สามารถสื่อสารถึงพื้นที่ที่สัญลักษณ์นั้นปรากฏ

ภาพที่ 11 แสดงองค์ประกอบทางศิลปะ ประเภท ลวดลายที่ใช้ในการออกแบบสัญลักษณ์ของกลุ่มวัฒนธรรมไทยพวน
ที่มา : ผู้วิจัย กิตติศักดิ์ เขาวานานนท์

3.อัตลักษณ์องค์กร การกำหนดรูปแบบของการสื่อสารอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในกลุ่มวัฒนธรรมไทยพวนในปัจจุบันมีแนวทางการออกแบบและสื่อสารเรื่องราวทางวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะของกลุ่มวัฒนธรรมไทยพวนด้วยการใช้อัตลักษณ์องค์กร (corporate identity) ได้แก่ 1) ชื่อ Name 2) เครื่องหมาย Marks 3) ตัวอักษร Typography 4) สีเอกลักษณ์ Colour Signature 5) ข้อความประกอบ Tag Line และ 6) รูปแบบเพื่อสร้างเอกลักษณ์ (Signed Pattern) เพื่อการแสดงตัวตนสื่อสารอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นให้สอดคล้องกับยุคสมัย นำไปสู่แนวทางการออกแบบสื่อสารผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมได้ดังนี้

1. ชื่อ (Name) สัญลักษณ์ที่ใช้ในการศึกษาปรากฏลักษณะของชื่อ ที่ประกอบด้วยข้อความซึ่งสามารถบ่งบอกถึงกลุ่มวัฒนธรรมไทยพวน จากองค์ประกอบต่างๆ ดังนี้

1.1 ชื่อขององค์กร การระบุชื่อกลุ่มวัฒนธรรมไทยพวนเป็นส่วนหนึ่งของชื่อ เช่น อีสานไทยพวน ชมรมไทยพวนแห่งประเทศไทย บ้านพวน เป็นต้น

1.3 ถิ่นฐาน สถานที่ตั้ง การระบุสถานที่เป็นส่วนหนึ่งของชื่อ เช่น นหนองแสงรัน 2019

1.2 กิจกรรมขององค์กร การระบุกิจกรรมขององค์กรเป็นส่วนหนึ่งของชื่อ เช่น ท่องเที่ยวชุมชนไทยพวน กลุ่มสตรีสหกรณ์หัตถกรรมผ้าทอไทยพวนบ้านใหม่ ไทยพวนชวนวิ่ง เป็นต้น

1.3 ภาษาถิ่น การใช้ภาษาถิ่นเป็นชื่อ เช่น พวนกะเลอ – ชมรมไทยพวนบ้านผือ จ.อุดรธานี

1.4 ประเพณี การใช้ชื่อของประเพณี เช่น กำฟ้า ไทยพวน๖๑- อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

2. เครื่องหมาย (Marks) สัญลักษณ์ที่ใช้ในการศึกษาปรากฏลักษณะเครื่องหมายที่ประกอบด้วยองค์ประกอบของรูปร่างรูปทรงและตัวอักษร ดังนี้

2.1 การใช้ตัวอักษรประกอบเป็นคำ หรือ ตัวย่อ

2.2 การผสมผสานระหว่างรูปร่างรูปทรงและตัวอักษร แบ่งออกเป็น

2.2.1 การใช้รูปร่างรูปทรงโดยการจำลองรูปธรรมที่ปรากฏให้เห็นในท้องถิ่น ลดทอนองค์ประกอบเพื่อเป็นตัวแทนในการสื่อสารเรื่องราวด้วย รูปร่าง รูปทรงของสิ่งนั้น ได้แก่ 1) รูปร่างรูปทรงของมนุษย์ที่บ่งบอกถึงเพศ 2) รูปร่างของเครื่องแต่งกายที่บ่งบอกถึงอาชีพในท้องถิ่น 3) รูปร่างที่มาจากศิลปะในท้องถิ่น 4) รูปร่างที่บ่งบอกถึงวัตถุดิบอาหารในท้องถิ่น 5) รูปร่างที่มาจากสถานที่ในท้องถิ่น 6) รูปร่างที่บ่งบอกถึงกิจกรรมในท้องถิ่น ประกอบกับตัวอักษรที่ระบุชื่อขององค์กร

3. ตัวอักษร (Typography) สัญลักษณ์ที่ใช้ในการศึกษาปรากฏรูปแบบของตัวอักษรภาษาไทยดังนี้

3.1 ตัวอักษรที่ถูกออกแบบรูปร่างให้คล้ายคลึงกับตัวอักษรธรรมในภาษาพวน

3.2 ตัวอักษรที่ถูกออกแบบรูปร่างโดยใช้ต้นแบบมาจากสภาพแวดล้อมของพื้นที่ตั้ง

3.3 ตัวอักษรที่ถูกออกแบบรูปร่างโดยใช้ต้นแบบมาจากกิจกรรม

3.4 ตัวอักษรแบบมีหัวและไม่มีหัวในรูปแบบทั่วไป

4. สีอัตลักษณ์ (Color Signature) สัญลักษณ์ที่ใช้ในการศึกษาปรากฏการใช้สีในสัญลักษณ์ตั้งแต่ 2 สีขึ้นไป และมีรูปแบบของสีอัตลักษณ์ดังนี้

4.1 สีอัตลักษณ์จากสีต้นแบบของวัสดุสภาพแวดล้อม หรือกิจกรรมประเพณี

4.2 สีอัตลักษณ์จากสีที่ถูกกำหนดขึ้นใหม่ ให้เป็นสีสัญลักษณ์ขององค์กร

5. ข้อความประกอบ (Tag Line) สัญลักษณ์ที่ใช้ในการศึกษาปรากฏการใช้ข้อความประกอบเพื่อแสดงถิ่นฐานขององค์กร เช่น สัญลักษณ์พวงกะเลอ ข้อความ

ประกอบคือ ชมรมไทยพวนบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี เป็นต้น

6. รูปแบบเพื่อสร้างอัตลักษณ์ (Signed Pattern) สัญลักษณ์ที่ใช้ในการศึกษามีการปรับใช้สัญลักษณ์ในการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ ซึ่งโดยส่วนใหญ่ยังไม่สามารถสร้างอัตลักษณ์ร่วมได้ เป็นเพียงการใช้สัญลักษณ์นั้นซ้ำลงไปในบรรจุภัณฑ์ ป้ายประชาสัมพันธ์ฯ เท่านั้น เช่น สัญลักษณ์กำฟ้าไทยพวน ๖๑ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี มีการกำหนดรูปแบบเพื่อสร้างอัตลักษณ์ในการใช้สีฟ้าเป็นหลักในการออกแบบ และใช้สัญลักษณ์กำฟ้าไทยพวน ๖๑ วางประกอบในภาพกิจกรรมเท่านั้น

ภาพที่ 12 แสดงโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์ประเพณีกำฟ้า ประจำปี พ.ศ.2561 อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรี
ที่มา : <https://www.allthaievent.com/event/21091/>

แต่บางส่วนที่มีการจัดการโดยนักออกแบบ มีการกำหนดรูปแบบเพื่อสร้างอัตลักษณ์ เช่น สัญลักษณ์หนองแสงรัน 2019 ซึ่งเป็นกิจกรรมวิ่งส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน บนเส้นทางภายในชุมชนไทยพวน ต.หนองแสง อ.ปากพลี จ.นครนายก จัดโดยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีการใช้แนวคิดที่มาจากสิ่งที่ปรากฏในชุมชน ต.หนองแสง ได้แก่ การทำนา รวงข้าว รูปร่างของพื้นที่ตามลักษณะของ

ภูมิประเทศ และเขื่อนรอกเท้ากีฬา มาเป็นต้นแบบของกราฟิกที่ใช้ออกแบบสัญลักษณ์ ร่วมกับการกำหนดสีอัตลักษณ์คือ สีชมพูและสีส้ม โดยทั้งหมดจะถูกใช้ในการออกแบบเหรียญรางวัล เสื้อ และสื่อประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ของรูปแบบ เกิดเป็นภาพลักษณ์การสื่อสารที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ภาพที่ 13 แสดงสัญลักษณ์และรูปแบบเพื่อการสร้างอัตลักษณ์ของกิจกรรมไทยพวนชวนวิ่ง และกิจกรรมหนองแสงรัน2018 และ2019

ที่มา : <https://www.fanaticrun.com>, <http://cosci.swu.ac.th/news-event/information/2019/nsrun2019>

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยด้านการออกแบบสื่อสารทางวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ ส่งผลถึงความเข้าใจในการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (Cultural Reproduction) เพื่อการสื่อสารอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้สอดคล้องตามบริบทของสภาพสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบัน เป็นองค์ความรู้ที่

สามารถพัฒนาท้องถิ่นจากการต่อยอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาดั้งเดิม เช่น การสร้างตราสินค้า ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ให้มูลค่าเพิ่มสูงกว่าในขั้นตอนการผลิตสามารถส่งผลสู่การขยายโอกาสในเชิงพาณิชย์ รวมถึงมีความเข้าใจในวิธีการสื่อสารเพื่อสืบทอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมตามแบบฉบับของกลุ่มวัฒนธรรมนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กฤตธนรัชต์ แสงสุวรรณสินธุ์. ประชาสัมพันธ์ชมรมไทยพวนจังหวัดสุพรรณบุรี ประธานชมรมไทยพวนบ้านท่าตลาด 2561 : สัมภาษณ์ วันที่ 27 พฤษภาคม 2561 (ออนไลน์)
- กระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา. (2562). **วัดต้นโพธิ์ศรีมหาโพธิ์**. สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2561, จาก <https://thailandtourismdirectory.go.th/th/info/attraction/detail/itemid/1450>
- คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2556). **ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดฝั่งคลอง**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกิจการโรมพิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์
- คู่มือการดำเนินงานโครงการภายใต้ยุทธศาสตร์ประเทศของกระทรวงวัฒนธรรม (2556). **โครงการรากวัฒนธรรม** (ออนไลน์) สืบค้นเมื่อ 2 ตุลาคม 2560, จาก https://www.m-culture.go.th/trang/images/hand_Rakwattanatham.pdf
- ชมรมศิลปวัฒนธรรมอีสาน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2552). **เครื่องนุ่งห่มของสตรีชาวพวนหาดเสี้ยว สุโขทัย**. (ออนไลน์) สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2563, จาก <http://www.openbase.in.th/node/5453>
- ชมรมไทยพวนแห่งประเทศไทย. (2561). **ร้อยใจไทยพวน**. มปท.
- ทองเจือ เขียดทอง. (2542). **การออกแบบสัญลักษณ์**. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ
- ประดิษฐ ศิลานุต. (2558). **พวน หนังสือที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ นางสาวลิ โดสุรัตน์**. มปท.
- เชลียงพล เตือนเพ็ญ. (ออนไลน์). **ผ้าทอไทยพวน**. สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2562, จาก <http://ich.culture.go.th/index.php/th/ich/traditional-craftsmanship/241-craft/445--m-s>
- รัฐดา พัดเย็นชื่น. (2545). **ประเพณีไทยพวน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2545). **ประวัติศาสตร์ศิลป์และการออกแบบ**. กรุงเทพฯ : สันติศิริการพิมพ์
- วิเชียร วงศ์พิเศษ. (2517). **ไทยพวน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- วิจัยไทยพวนศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย : รมศึกษาวัฒนธรรมและประเพณีพื้นบ้าน. สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2561, จาก http://research.psu.ac.th/~rdi/files/res_che2553/resche_files/205_Chapter3.pdf
- วิลภา กาศวิเศษ. **การพัฒนาตลาดเพื่องานออกแบบจากอิทธิพลศิลปกรรมบ้านเชียง**. สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2562, จาก <http://www.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/6979>
- วิกิพีเดีย. **หอนางอุสา**. สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2561, จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/หอนางอุสา>
- สุจิตรา เข้มมุกด์. (มปป). **กับข้าวชาวพวน**. มปท.
- สุรพล ดำริห์กุล. **บ้านเชียงมรดกโลกทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : คุรุสภา, 2540
- สมคิด จุมทอง. ประธานศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราช พิพิธภัณฑสถานไทยพวนบ้านทราย. สัมภาษณ์วันที่ 27 พฤษภาคม 2561.
- อรศิริ ปาณินท์ และนพดล จันทวีระ. (2554). **บ้าน และเรือนพวนเชียงขวาง การกลับมาตั้งถิ่นฐานใหม่ในพื้นที่เดิม**. กรุงเทพฯ : อุษาคเนย์.
- อาวิน อินทร์งษ์. (2559). **การออกแบบนิเทศศิลป์กับการสร้างแบรนด์**. กรุงเทพฯ : บริษัทโอเอสพริ้นติ้ง เฮาส์ จำกัด
- ไพบูลย์ วิริยะพัฒน์ไพบูลย์. (2553). **ประวัติศาสตร์พวนมาจากไหน**. นนทบุรี : เลิศชัยการพิมพ์2
- โพธิ์ แคมลำเจียก. (2538). **วัฒนธรรมและประเพณีไทยพวน**. กรุงเทพฯ : สามัคคีสาร.
- โพธิ์ แคมลำเจียก. (2537). **ตำนานไทยพวน**. กรุงเทพฯ : สามัคคีสาร.